

АТМОСФЕРНІ ТА ЕМОЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗВУКОРЕЖИСУРИ В ТЕАТРАЛЬНИХ ВИСТУПАХ

У статті розглядається еволюція звуку в сучасному театрі як самостійного драматургічного засобу, що впливає на настрій, емоції та сценічну структуру вистави. На основі практичних кейсів проаналізовано особливості інтеграції сучасних засобів концертної та студійної звукорежисури в театральну постановку.

Ключові слова: театр, звукорежисер, лейтмотив, атмосфера та емоційний настрій вистави.

The article explores the evolution of sound in contemporary theatre as an independent dramaturgical tool that influences the mood, emotions, and stage structure of a performance. Based on practical case studies, it analyzes the specifics of integrating modern concert and studio sound engineering techniques into theatrical productions.

Keywords: theatre, sound engineer, leitmotif, atmosphere, emotional tone of the performance.

Актуальність теми зумовлена зростанням ролі аудіальних технологій у сценічному мистецтві та потребою в нових підходах до звукорежисури. У сучасному театрі звукова складова дедалі частіше постає не як фоновий супровід, а як самостійний драматургічний інструмент, що активно формує атмосферу, емоційний настрій і навіть драматургічну структуру вистави. Такий підхід вимагає залучення висококваліфікованих фахівців – звукорежисерів, здатних тонко працювати з аудіо як з художнім засобом.

Звукорежисер або звукоінженер (англ. audio чи sound engineer) – творча професія, пов'язана зі звуком: записом, обробкою, відтворенням звуку за допомогою технічних засобів звукових студій – та необхідна в таких галузях як звукозапис, радіо і телебачення, озвучування фільмів, обслуговування концертів. Також так називають людей, які зводять звук з відео [2; 3].

Специфіка звукорежисури в театрі полягає в тому, що вистава є цілісним аудіовізуальним твором, де звук нерозривно інтегрований у загальну художню концепцію, підпорядковуючись єдиному режисерському задуму.

На відміну від, наприклад, студійного звукозапису музичного альбому, де звукорежисер може мати значну творчу свободу у формуванні звукової палітри, у театрі він є співавтором, який реалізує бачення режисера-постановника у співпраці з композитором, відео-оператором та режисером зі світла.

Саме режисер-постановник є головним «продюсером» усієї

вистави, включаючи і її звукову складову. Він визначає загальний характер, настрій, динаміку та драматургію звуку, що має підкреслювати дії акторів, створювати атмосферу, посилювати емоційний вплив на глядача та навіть виконувати роль повноцінного персонажа. Режисер може як самостійно сформулювати конкретні вимоги до звукового матеріалу, так і поставити відповідну задачу керівнику музичної частини (композитору), або безпосередньо звукорежисеру, надаючи їм певну свободу у виборі засобів, але при цьому, зберігаючи за собою кінцеве право схвалення та корекції.

Необхідно зазначити, що окрім виняткового вміння відчувати та реалізовувати задум режисера, у випадку застосування нових, подекуди навіть нестандартних рішень (інновацій) у формуванні звукового простору, звукорежисеру необхідно володіти не лише технічними, а й значними дипломатичними та комунікативними (філологічними) здібностями. Це вкрай важливо для конструктивного діалогу та донесення основної суті потенційної проблеми чи ускладнень, що виникають при впровадженні цих інновацій. При цьому потрібно уникати складної технічної термінології, яка може бути незрозумілою для творчої команди, чия сфера компетенції лежить в іншій площині.

Підкреслимо, що звукорежисер має бути здатним «перекладати» складну термінологію на мову художніх образів і драматургічних потреб, пояснюючи, як те чи інше технічне обмеження або, навпаки, інноваційна можливість, вплине на емоційне сприйняття вистави глядачем. Але разом з тим, важливо зберігати цілісність художнього задуму.

Використовуючи цифрові консолі, можна окрім портального апарату (основних акустичних систем), створити ще кілька окремих акустичних ліній для аудіального розширення простору. Наприклад, акустична система під сценою, або на стелі надасть пряме відчуття висоти простору. Додаткові джерела звуку в глибині сцени (Rearfil), при взаємодії з основними акустичними системами, дають відчуття глибини простору та руху об'єктів в цьому просторі (артист десь здалеку поспішає на основну сцену, чи рух транспорту). Прискорення або сповільнення ритму музики впливає на сприйняття подій у часовому розрізі.

Для прикладу розглянемо одну з нещодавніх прем'єр Херсонського обласного академічного музично-драматичного театру імені Миколи Куліша – «Мій нік I'vAZOVsky». Моновистава поставлена режисеркою Іриною Корольовою за п'єсою Олексія та Валентини Пономарьових. Автор Олексій Пономарьов виступив і у ролі головного героя, композитора та саундпродюсера. Сюжет п'єси розповідає про життя українського співака-композитора, який перебуває в окупації [1; 5].

Доцільно зосередити увагу на принципах використання звуку для створення певної атмосфери (напруги, таємниці, радості тощо) та

технічних прийомах створення ефектів присутності, масштабу, простору.

Звук вистави побудований по принципу 5D(4.1) та інтегрований у загальний просторовий образ театрального дійства, що дало можливість створити «живе», об'ємне акустичне поле. Глядач перебуває безпосередньо в середині цього звукового простору. Саме цей прийом забезпечує більш реалістичне занурення.

Перед початком вистави, актор пише музику на фоні морських хвиль, що супроводжуються просторовим звуком моря. Раптова зміна динаміки та атмосфери звуку створює миттєве відчуття загрози і напруги.

В театральних виставах досить часто використовуються лейтмотиви та музичні теми. Це особливо характерно тим постановкам, де режисер прагне підсилити драматургічний підтекст чи створити глибоку емоційну структуру. Як зазначено у словнику театру, лейтмотиви (нім. *Leitmotiv* буквально «провідний мотив») [4] функціонують як «код розпізнавання» – вони дозволяють глядачеві інтуїтивно орієнтуватися в сценічному просторі, асоціювати повторювані звуки, фрази чи жести з певними персонажами або темами.

У комедіях лейтмотив може набувати форми комічного повтору, як у Мольєра, а в поетичному театрі – риторичних фігур або звукових рефренів. Щодо трагічних постановок, то лейтмотиви часто виконують функцію просвітництва або символу неминучості. Деякі режисери, такі як Роберт Вільсон, будують цілі вистави на сценічних лейтмотивах – повторюваних жестах, музичних фрагментах або образах.

У виставі «Мій нік І'vAZOVsky» також використано лейтмотив. У ролі провідного мотиву став шум моря. В деяких випадках він доповнюється мелодією скрипки, та в будь-якому випадку він повертає головного героя та глядачів до приємних, теплих спогадів про довоєнний Український Крим.

Вся вистава пронизана динамічними переходами від розмов-роздумів до написання нових музичних творів. Все це вимагає від звукорежисера швидких змін налаштування звукового міксу, що неможливо без використання цифрових мікшерних консолей з функцією попереднього збереження сцен.

Важливо зазначити, що у виставі є така цікава річ, як спів головного героя у різні мікрофони. Для звукорежисера це є надзвичайно високим викликом. Тому, щоб досягти однорідного звучання під час співу у гарнітуру та співу у студійний конденсаторний мікрофон – є досить складна задача. Звичайно, звук на виході різний, але без заздалегідь збережених сцен та пресетів це зробити у лайф виставі неможливо.

Більшість елементів декорацій та реквізиту є діючим обладнанням, яке актор використовує за прямим призначенням у діях

вистави: це і програвач для платівок з платівкою, і цифрове піаніно, ноутбук та багато іншого.

Один із елементів декорації – є технологічними мізками всього звуку. Це рекова стійка з приладами та цифровим мікшерним пультом, на яких і зав'язана вся технологічна маршрутизація проєкту. Цікаво те, що індикатори на приладах реагують на зміну звуку, тим самим є частиною «життя» дії вистави та підсилюють ефект присутності для глядача.

Також у виставі використовується електронна барабанна установка. Завдяки тому, що вона має безліч різних звуків та пресетів, вдалося отримати абсолютно різноманітне звучання як за стилістичним забарвленням ударних так і за характером звуку.

Не можна оминати важливу роль скрипки у виставі. Скрипка під'єднана до гітарного процесору, що робить її вже не просто акустичним, а синтезуючим нові звуки інструментом, який протягом вистави гнучко змінює тембр скрипки в залежності від потреб дії, що відбувається на сцені.

Частиною вистави є композиція «Жовто-синя стрічка». На перший погляд може здаватися, що це просто пісня у супроводі бенду, але для звукорежисера та визвучки це досить гучний виклик щодо професійності. Композиція складається з двох основних акомпануючих і, водночас, сольних інструментальних партій бас-гітари та фагота. Ні для кого не є секретом, що ці два інструменти записуються у басовому ключі, а значить виконують у палітрі аранжировки басову лінію. З боку звукорежисера слід уникнути конфлікту двох басових інструментів, що мають різний мелодичний та ритмічний малюнок. Цього вдалося досягти завдяки концепції 5d звуку, де різні інструменти направлені в різні колонки (різні аудіо виходи).

У цьому театральному дійстві є ще одна цікава звукорежисерська знахідка, яка на перший погляд нібито й непомітна, але технологічно представляє собою родзинку. На сцені стоїть басова колонка – елемент декорації, з яким головний герой постійно працює. Ця басова колонка під'єднана в мережу озвучувальної «павутини» і виконує технологічну роль – роль сабвуфера. З нашої точки зору, це абсолютна новизна технологічного середовища в рамках озвучування вистави.

Отже, доходимо висновку, що вистава «Мій нік ІvAZOVsky» є найскладнішою і найцікавішою в плані технічної реалізації серед моновистав Херсонського обласного академічного музично–драматичного театру імені Миколи Куліша.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вгору. У Херсоні відбулась прем'єра вистави «Мій нік ІvAZOVsky» URL: <https://vgoru.org/novini/u-xersoni-vidbulas-premjera-vistavi-mii-nik-ivazovsky>
2. Звукорежисер // Українська музична енциклопедія. У 2 т. Т. 2. [Е – К] / гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : Видавництво Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2008. С. 143–144. URL:

https://chtyvo.org.ua/authors/Skrypnyk_Hanna/Ukrainska_muzychna_entsyklopediia_Tom_2.pdf

3. Звукорежисер // Вікіпедія.

URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B2%D1%83%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80>

4. Лейтмотив // Портал Експеримент16 вересня 2025. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20250204-lejtmotyv>

5. Суспільне Херсон. На фестивалі «Мельпомена Таврії» у Херсоні показали моновиставу «Мій нік IvAZOVsky» URL: <https://suspilne.media/kherson/1116596-na-festivali-melpomena-tavrii-u-hersoni-pokazali-monovistavu-mij-nik-ivazovsky/>

Наукова керівниця

**докторка педагогічних наук,
професорка Л.І. Лимаренко**